

Jan van der Winden
Ecology

research &
consultancy

Tellingen van zwarte sterns op slaapplaatsen in het Ijsselmeergebied in 2021

Sovon meetnet slaapplaatsen 2020/2021

Dit rapport is opgesteld in opdracht van Sovon Vogelonderzoek Nederland en vormt onderdeel van het project Meetnet slaapplaatsen 2020/2021.

J. van der Winden 2021. Tellingen van zwarte sterns op slaapplaatsen in het IJsselmeergebied in 2021. Sovon meetnet slaapplaatsen 2020/2021. Rapport 2021-04, Jan van der Winden Ecology, Utrecht.

Foto voorzijde: O. de Vries, 2021.

Tellingen van zwarte sterns op slaapplaatsen in het Ijsselmeergebied in 2021

Sovon meetnet slaapplaatsen 2020/2021

J. van der Winden

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
1. Inleiding	3
2. Telgebieden en methode	5
3. Aantallen sterns op slaapplaatsen	7
3.1. Zwarte stern	7
3.2. Reuzenster en visdief	9
3.3. Conclusies	9
4. Dankwoord	10

Juvenile zwarte stern met op de achtergrond Windpark Fryslan, IJsselmeer. Foto Otto de Vries.

1. Inleiding

Sinds 1980 worden zwarte sterns in de (na)zomer op hun slaappleatsen geteld in het IJsselmeergebied en in de Westelijke Waddenzee (van der Winden & Klaassen 2008). Deze tellingen geven het beste inzicht in de totale aantallen op het IJsselmeer en Markermeer omdat tellingen van foeragerende zwarte sterns op het open water hooguit zeer incidenteel zijn uitgevoerd (o.a. Poot *et al.* 2020). De informatie kan gebruikt worden voor de monitoring van de vogelaantallen in deze Natura 2000-gebieden. Sovon Vogelonderzoek Nederland coördineert samen met Jan van der Winden sinds 2007 deze tellingen. De afgelopen 20 jaar zijn er met enige regelmaat eilanden of ondieptes aangelegd in het IJsselmeergebied. Omvangrijke projecten in die periode waren Kinseldam, Natuurboog, De Kreupel, Ierst, Marker Wadden en Trintelzand. En nieuwe plekken, zoals bij Marker Wadden, worden sinds 2020 alweer opgespoten of zijn in voorbereiding. Dat zorgt voor een toenemend aanbod aan alternatieven voor de sterns om te overnachten. Dat is gunstig voor de sterns, maar maakt het overzicht van gebiedsgebruik door de sterns lastiger.

In 2021 zijn in juli alle potentiële locaties bezocht en is in de avond verkend waar de sterns heen vlogen om te overnachten. Daarna zijn op drie momenten de belangrijkste overnachtingslocaties binnen het tijdsbestek van een paar dagen geteld, waarvan hier verslag wordt gedaan.

Zwarte sterns en visdieven bij Den Oever, augustus 2021, J. van der Winden.

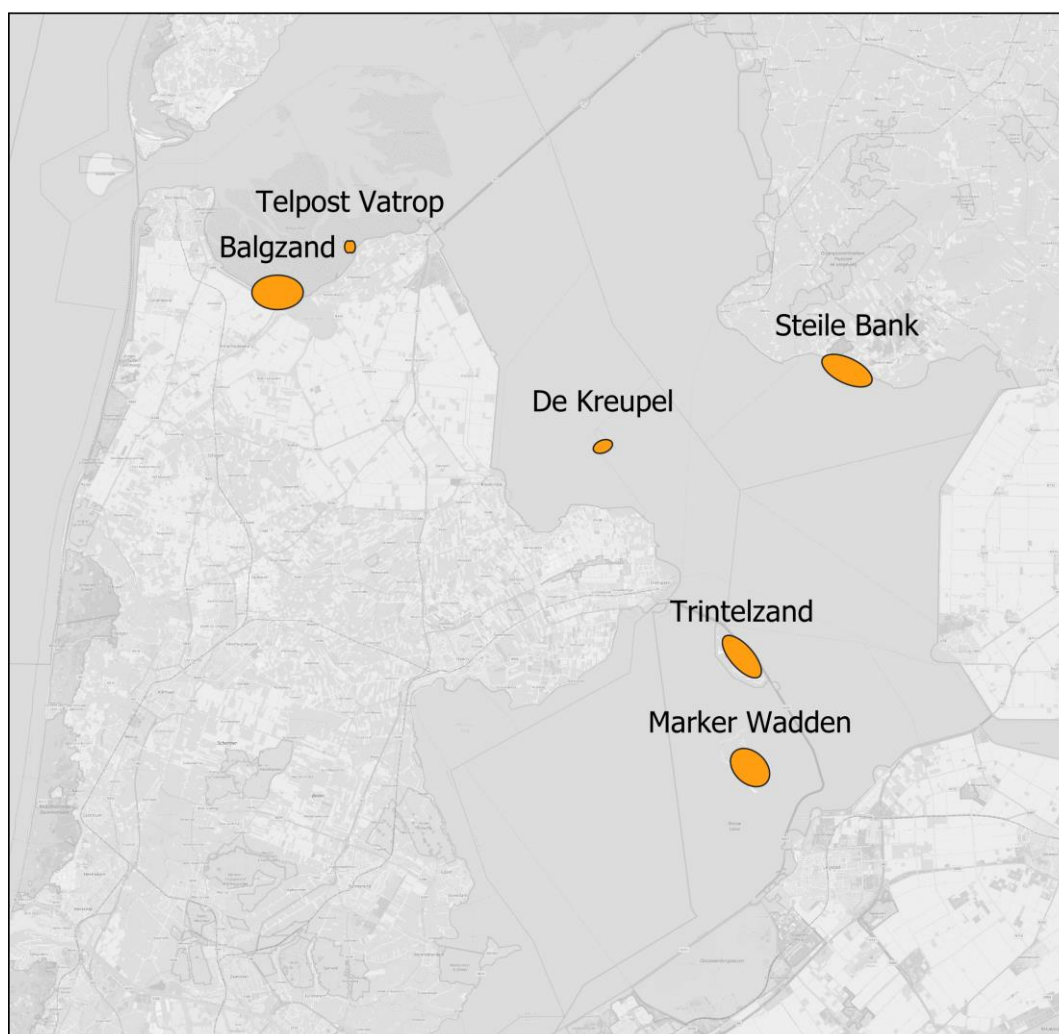

2. Telgebieden en methode

In het kader van het Meetnet Slaapplaatsen (Sovon/CBS/NEM) tellen vrijwilligers jaarlijks de zwarte sterns op slaapplaatsen in het IJsselmeergebied. Idealiter worden alle plekken simultaan geteld, maar vanwege het weer of de logistiek (door beschikbaarheid van boten) was het niet mogelijk om alle plekken op dezelfde avond te tellen. Locaties die sowieso in aanmerking komen voor de simultaantelling zijn plekken waar in het recente verleden zwarte sterns in het IJsselmeergebied sliepen. Dit betrof De Kreupel (IJsselmeer), het Balgzand (Westelijke Waddenzee), eilanden en vooroevers bij de Houtribdijk (Trintelzand en omgeving) en Marker Wadden (Markermeer (Figuur 1)). Elk jaar worden bovendien vanaf eind juni-begin juli potentiële plekken opgespoord door in de avond vliegbewegingen van zwarte sterns vanaf hun foerageergebieden te bestuderen en mogelijke rustplekken te bezoeken. Op 13, 20 en 27 augustus 2021 werden simultaan tellingen van reuzensterms op slaapplaatsen in Nederland uitgevoerd. Die tellingen worden eveneens jaarlijks georganiseerd in het kader van het Meetnet Slaapplaatsen (Sovon/CBS/NEM). Deze tellers letten dan ook op zwarte sterns op de betreffende plek, waardoor ook op die plekken slaapplaatsen van zwarte sterns worden opgespoord en geteld.

De zwarte sterns worden in de avonduren geteld op het moment dat zij op de slaapplaats arriveren. In 2021 is tijdens drie perioden gelukt simultaan de belangrijkste locaties te tellen (Tabel 1). De Kreupel en Marker Wadden werden niet alle simultaantellingen bezocht omdat er geen noemenswaardige aantallen zwarte sterns sliepen. Evenals in 2020 werd er op de trektelpost van Trintelhaven, tijdens tellingen van seizoenstrek, de slaaptrek van zwarte sterns geregistreerd. Zij registreerden ook de aantallen zwarte sterns die vanaf het IJsselmeer naar het Trintelzand/Marker Wadden vlogen. Ze telden op vier avonden tussen 10 en 23 augustus (zie www.trektellen.nl) en deze aantallen zijn benut om de omvang van de aantallen op het Trintelzand/Marker Wadden te bepalen.

Zwarte sterns uit het noordelijke IJsselmeer en de westelijke Waddenzee kunnen op het Balgzand slapen. Deze sterns vliegen dan in de avond westwaarts langs de kust van Wieringen. Op de Waddendijk bij het plaatsje Vatrop zijn ze het beste te tellen. Hier werd in 2021 op vier avonden geteld (30 juli, 6, 12 en 20 augustus).

Figuur 1. Locaties waar zwarte sterns in de periode 2019-2021 in grote ok kleine aantallen sliepen, of waar voorverzamelplaatsen in de avond aanwezig waren. Telpost Vatroop is de locatie waar de sterns die naar het Balgzand vliegen, worden geteld.

3. Aantallen sterns op slaappleatsen

3.1. Zwarte stern

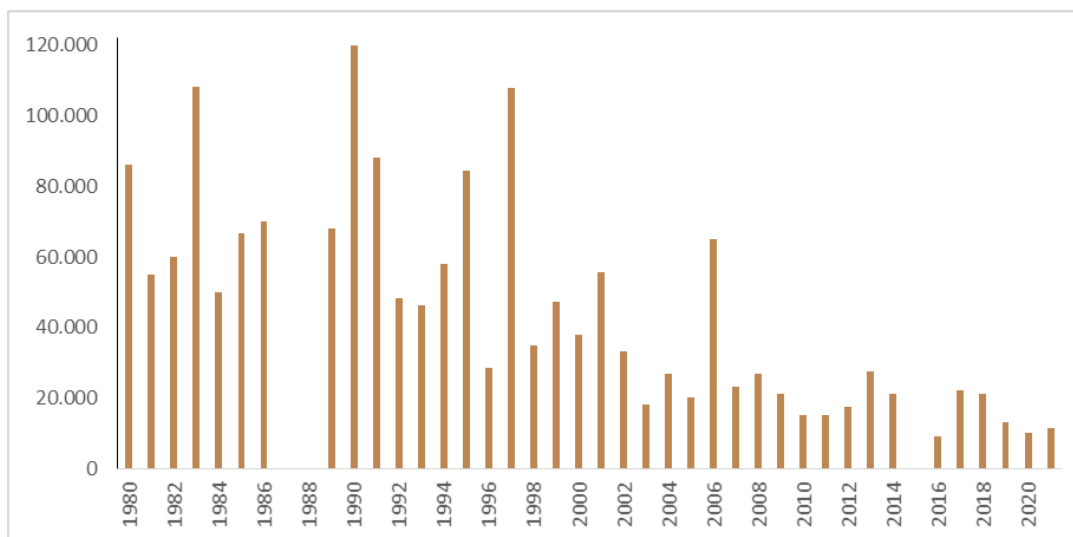
Voor het derde opeenvolgende jaar waren er in de piekperiode relatief lage aantallen (ruim 11.000) zwarte sterns aanwezig in het IJsselmeergebied (Tabel 1, Figuur 2). Ook waren dit jaar De Kreupel en Marker Wadden geen belangrijke locatie voor overnachtende zwarte sterns. De hoofdmoot sliep dus op het Balgzand en het Trintelzand (op verschillende locaties). De Kreupel werd in juli-augustus twee keer in de avond gecontroleerd en de aantallen waren dusdanig laag dat het eiland de derde simultaantelling niet meer werd bezocht. Ook op Marker Wadden waren vanaf eind juli nauwelijks zwarte sterns aanwezig. En is het aantal controles in de avond tot één bezoek beperkt.

Tijdens de verkenningen en de reguliere tellingen van reuzensterms op slaappleatsen werden alle overige potentiële slaapplekken voor zwarte sterns langs de Friese IJsselmeerkust, het Markermeer (Kinseldam), de IJsselmonding en Randmeren bezocht. Dat gaf zekerheid dat er nergens plekken zijn gemist met wezenlijke aantallen overnachtende zwarte sterns.

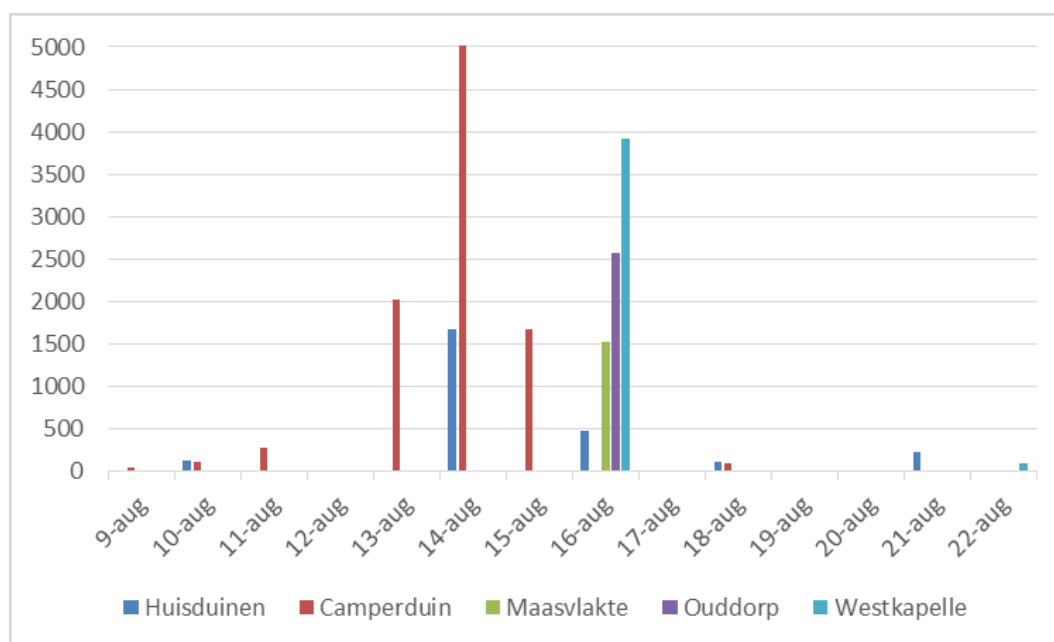
De aantallen waren niet hoog en namen ook snel af. Tijdens de derde simultaantelling waren er nog maar ruim 5.000 en ook tijdens controles overdag viel het op dat de aantallen foeragerend op het open water snel daalden. Over zee vlogen in die periode vele duizenden zwarte sterns naar het zuiden (Figuur 3). Hoge aantallen vlogen langs Camperduin op 14 augustus (5.000 exemplaren) en langs Westkapelle op 16 augustus (4.000 exemplaren). Een controle op 20 augustus bij Vatrop leverde nog slechts 790 zwarte sterns op, hetgeen de wegtrek, in de periode ervoor, bevestigde.

Tabel 1. Aantallen (afgerond) zwarte sterns op drie slaappleatsen tijdens drie simultaantellingen in 2021.

Datum	Vatrop (Balgzand)	De Kreupel	Trintelzand	SOM
29-30 juli (s)	1.100	350	5.000	6.500
6-7 augustus (s)	6.000	300	5.500	11.600
12-15 augustus (s)	3.000	n.g.	2.400	>5.000

Figuur 2. Maximaal getelde aantallen zwarte sterns op slaappleatsen in het IJsselmeergebied en Westelijke Waddenzee in de periode 1980-2021. In drie jaren (1987, 1988, 2015) waren de tellingen incompleet.

Figuur 3. Aantallen zuidwaarts passerende zwarte sterns tijdens tellingen (augustus 2021) vanaf de zeereep, op telposten van Den Helder tot Westkapelle. Bron www.trektellen.nl

3.2. Reuzensterne en visdief

Tijdens de avondtellingen bij slaapplekken van zwarte sterns wordt er door de tellers altijd opgelet of er ook reuzensterne overnachten. Tijdens de simultaantelling van zwarte sterns van half augustus sliepen er 7 reuzensterne op het Trintelzand. Daarna steeds maximaal 2 a 3 en ook 2 op Marker Wadden. Op andere locaties werden geen reuzensterne op slaapplekken vastgesteld. Visdieven zijn niet systematisch geteld op de locaties waar zwarte sterns of reuzensterne sliepen. Bij Vatrop viel het op dat er dit jaar grote aantallen langskwamen richting het Balgzand. Bij Trintelhaven werden enkele duizenden geteld, maar een belangrijk deel betrof broedvogels van de nabije kolonies.

3.3. Conclusies

In 2021 waren er wederom lage aantallen zwarte sterns in het IJsselmeergebied aanwezig (maximaal ruim 11.000). De Kreupel en Marker Wadden werden door zeer lage aantallen zwarte sterns gebruikt als slaapplek. Het Balgzand en Trintelzand waren in 2021 wederom de belangrijkste locaties voor overnachtende zwarte sterns. Het lijkt er op dat er tegenwoordig een ruim aanbod is aan locaties is voor de sterns om te overnachten.

Adult zwarte stern, bijna geheel in winterkleed. Foto Otto de Vries.

4. Dankwoord

De tellingen vonden plaats in het kader van het Meetnet Slaapplaatsen van Sovon, onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) dat in samenwerking met het CBS, in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de provincies (BIJ12) wordt uitgevoerd. Staatsbosbeheer (De Kreupel) en Natuurmonumenten (Marker Wadden) droegen logistiek bij aan het welslagen van de tellingen door te zorgen voor bootvervoer en assistentie in het veld.

Dankzij deze samenwerking is het ook in 2021 weer gelukt om telgroepen op het juiste moment naar de belangrijke slaapplekken te vervoeren. Met name Leon Kelder (Staatsbosbeheer) wordt bedankt voor zijn inzet om de tellingen op De Kreupel te laten slagen.

De tellingen werden door vrijwilligers uitgevoerd en daarin waren veel mensen belangrijk: Otto de Vries telde alle keren bij Vatrop. Omdat hij dit al jaren stug volhoudt hebben we een mooi beeld van de aantallen op het Balgzand. Op De Kreupel hielpen de volgende personen met de tellingen: Leon Kelder, Peter van Horssen en Eric van der Velde. Op Marker Wadden hielpen René Vos, Sonja Weeda, Maarten Hotting en Camilla Dreef met tellen. De schippers en de eilandwachters worden bedankt voor hun logistieke hulp. Guido Berger en Mervyn Roos telden de slaaptrek bij Trintelhaven en stelden hun gegevens beschikbaar voor dit verslag. Marten Wesselius controleerde of er zwarte sterns sliepen op de Steile Bank. Martin Poot en Camilla Dreef gaven waardevolle suggesties bij het concept verslag. Paul van Els (Sovon) hielp mee de informatie te verzamelen van locaties waar reuzensterne in de avonduren werden geteld en hij las het verslag door.

Gebruikte literatuur

- Poot M.J.M., M. Sikkema, M. Hotting & P.W. van Horssen 2020. Verspreiding van visdieven tijdens het broedseizoen op het open water van Marker- en IJsselmeer. Rapport 2020-01, Martin Poot Ecology, Culemborg.
- Van der Winden J. & O. Klaassen 2008. Totaal aantallen sterns in het IJsselmeergebied in heden en verleden aan de hand van slaapplaatstellingen. Bureau Waardenburg rapport 08-047/SOVON-onderzoeksrapport 008/04, Culemborg, Nijmegen.
- Van der Winden 2019. Tellingen van zwarte sterns op slaapplaatsen in het IJsselmeergebied in 2019. Notitie, Jan van der Winden Ecology, research & consultancy, Utrecht.

Dantelaan 115
3533 VC Utrecht
jvdwinden@hetnet.nl